

**THEODORE
ROSENGARTEN**

**DE KLEUR
VAN KATOEN**

Het leven van Nate Shaw

VERTAALD DOOR FRANS KOOYMANS

ISVW UITGEVERS

Theodore Rosengarten

**DE KLEUR
VAN KATOEN**

Het leven van Nate Shaw

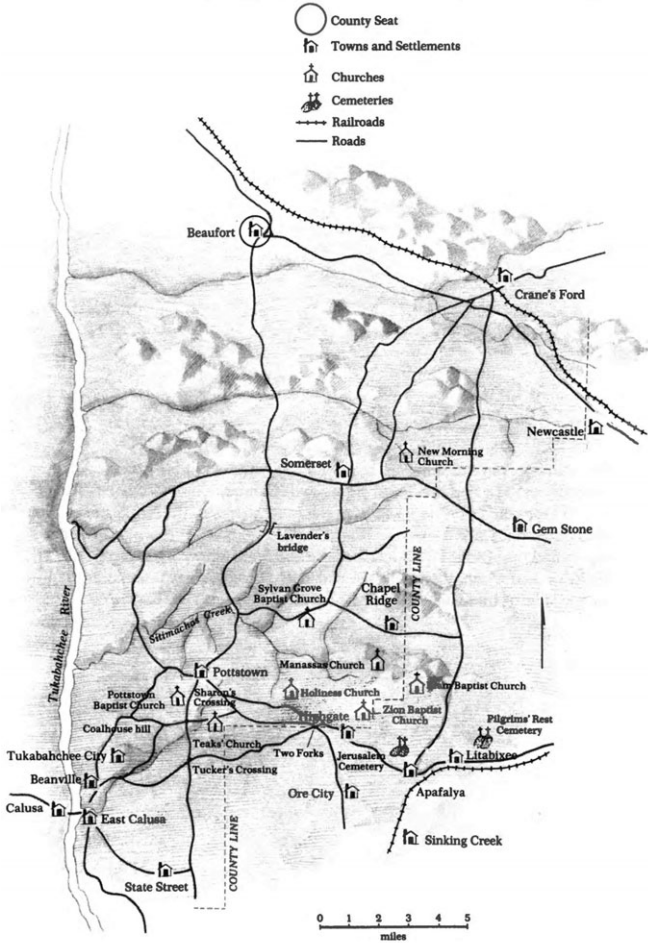
ISVW UITGEVERS

Maak bekend dat iedereen die bang is, kan vertrekken en via het bergland van Gilead terug naar huis kan gaan.

Rechters 7:3

Voorwoord	7
Theodore Rosengarten	
Noot van de vertaler	23
Frans Kooymans	
De kleur van katoen	
Jeugd	27
Daden	109
Gevangenis	329
Openbaring	387
Bijlage	517
Crane's Ford en de Sharecroppers Union (SCU)	
Noten	521

Lower Half of Tukabahchee County, Alabama

De personages in dit boek zijn echt. Hun namen, behalve die van historische figuren zoals presidenten, zijn fictief. Ook de namen van de meeste plaatsen en herkenningspunten zijn gewijzigd. Zo is bijvoorbeeld Tukabahchee County, waar Nate Shaw praktisch zijn hele leven doorbracht, te herkennen als het in het centraal-oostelijke deel van Alabama gelegen Tallapoosa County.

VOORWOORD

Dit lijvige boek is de autobiografie van een man die nooit leerde lezen en schrijven. Het is het verhaal van Nate Shaw, een zwarte pachtboer uit het centraal-oostelijke deel van Alabama, die opgroeide in een samenleving van voormalige slaven en slavenhouders en volwassen werd in een tijd waarin rassenscheiding tot wet werd verheven. Jarenlang zwoegde hij “net als elke andere zwarte onder allerlei regels waarvan ik wist dat ze schadelijk waren voor de mens en dat God zich eraan ergerde, maar waaraan ik niet kon ontkomen.” Op een ochtend in december 1932 stond Nate Shaw oog in oog met een politiemacht die het vee van een buurman kwam confisqueren. Hij wist dat hij de eerstvolgende zou zijn. Gebukt onder de vernederingen die hij in het verleden had ondergaan en gedreven door het vooruitzicht van omverwerping van een levenswijze die het diepe Zuiden zo kenmerkte, hield Shaw voet bij stuk.

Ik ontmoette Nate Shaw in januari 1969. Hij was net vierentachtig geworden. Samen met een vriendin was ik naar Tukabahchee County gekomen voor onderzoek naar de Alabama Sharecroppers Union, een vakbond uit de jaren 30 van voornamelijk zwarte pachtboeren. We hadden gehoord dat een voormalig lid in de buurt van Pottstown woonde, zo’n dertig kilometer ten zuiden van de hoofdzetel van de county, waar we ons in de kelder van de rechtbank door procesverslagen en oude kranten hadden geworsteld. Op een ochtend, in de vrieskou, gingen we op pad om hem te vinden.

De weg van Beaufort naar Pottstown meandert door het platteland met dennenbossen. Nate Shaw woonde net aan de voet van de heuvels, waar het laagland begint. We zochten zijn huis langs de geasfalteerde zijwegen tot we een brievenbus tegenkwamen met de naam Shaw in forse letters. Een vrouw

kwam naar buiten, naar de veranda van een hut met een tinnen dak. Toen ze ons zag aarzelen, riep ze ons binnen.

Haar naam was Winnie Shaw en ze was de vrouw van Teejay*, een halfbroer van Nate. Ze was een tengere, kastanjebruine vrouw met grote ogen en een meisjesachtig gezicht. Ze zei dat ze drieënzeventig was maar zag er veel jonger uit. Voordat we ons konden voorstellen stonden we al in de huiskamer. We vertelden dat we studenten uit Massachusetts waren en naar Alabama waren gekomen om onderzoek te doen naar de vakbond.

Teejay kwam binnen. Hij was een van zijn werktuigen aan het repareren – werk voor de wintermaanden – toen hij onze auto zijn terrein op hoorde komen. Winnie zei tegen hem, “Ze willen Nate spreken.” Teejay liep weer naar buiten en stak de weg over naar het huis van Nate. Teejay vulde de hele ingang wanneer hij binnenkwam en naar buiten ging. Een boom van een vent, praktisch twee meter lang wanneer hij rechtop stond. Maar vijftien seizoenen in de katoenvelden hadden zijn rug kromgetrokken vanaf de heup, waardoor het leek alsof hij op een lange schoffel leunde wanneer hij stond.

Hij kwam terug samen met Nate die zijn muilezel net had gevoerd – een van de laatste muilieren in de buurtschap. Nate was vijftien centimeter korter dan Teejay en iets lichter van kleur, hoewel allebei donker. Hij was slank met hoekige schouders; hij had een klein, fijngevormd hoofd met hoge jukbeenderen en een hoog voorhoofd, als een Indiaan. We schudden elkaar de hand en hij liet weten dat hij altijd blij was om “zijn mensen” te verwelkomen. Hij begreep waarom we waren gekomen, vanwege ons uiterlijk: jong, blank, beleefd, verlegen, noorderlingen. Mensen die op ons leken hadden zich beziggehouden met kiesregistratiecampagnes, meegedaan aan de protestmarsen in Selma en Montgomery, meegereden in de vrijheidsbussen voorbij de Mason-Dixonlijn, de grenslijn tussen noord en zuid. Hij had “ons” op televisie gezien en hij was niet verrast ons nu te zien, want dit was zijn beweging en daar wist hij veel van. Hij was daarin al actief nog voor wij het levenslicht zagen. Hij richtte zijn rechterhand omhoog, naar God, en zwoer dat er voor hem geen ommekeer bestond: hij stond daar waar hij in ’32 stond.

Nate nam zijn hoed af en ging naast ons zitten bij de open haard. We vroegen hem meteen waarom hij lid was geworden van de vakbond. Hij gaf geen direct antwoord. In plaats daarvan “interpreteerde” hij de vraag en begon met “op een dag kwam ik aan met een lading hooi vanuit Apafalya ...” en hield acht uur lang niet meer op. Hij vertelde over contacten met grondbezitters, bankiers, verkopers van kunstmest, handelaren in muilieren, ka-

* In de brontekst wordt hij TJ genoemd. In deze vertaling is gekozen voor de fonetische variant. – noot van de vertaler.

toenontpitters, sheriffs en rechters – verhalen over de maatschappelijke verhoudingen in de katoenwereld. Tegen de avond was het vuur opgelaaid, gedooft en weer opgelaaid en onze vraag beantwoord.

Teejay deed het licht aan, een enkele felle gloeilamp aan het plafond, midden in de kamer. We praatten wat verder met de Shaws over wat we van plan waren met de informatie die Nate ons had gegeven. Ze zouden ons daar graag bij helpen, zeiden ze, en als ons “verslag” anderen zou bereiken die hun levens informatief vonden, zouden ze dat erg waarderen. We bedankten ze voor hun vriendelijke aanbod en voor hun vertrouwen. Met de belofte terug te komen, vertrokken we.

Terwijl we naar het noorden terugreden, hadden we het gevoel dat er ons iets dreigde te ontglippen. We konden ons de details die Nate vertelde herinneren, maar geen enkele reconstructie kon de kracht van zijn vertelling weergeven. Hij reeg zijn verhalen op zo’n manier aaneen dat de samenhang ervan het gevoel weergaf van een man “in wording”. Hoewel de levens van Nate Shaw en de Sharecroppers Union elkaar slechts kortstondig hadden gekruist, had alles wat eerder was voorgevallen hem daarop voorbereid. Nate had blijkbaar zijn hele leven in verhalen gegoten en wat hij ons had verteld was maar een enkel hoofdstuk.

We waren gekomen om onderzoek te doen naar een vakbond, en waren gestuit op een verhalenverteller. Nate moest zijn verhalen – tenminste degene die we hadden gehoord – al vele malen eerder hebben verteld. Teejay en Winnie, die net zo aandachtig luisterden als wij, roerden zich wanneer hij afweek en herinnerden hem eraan waar zijn verhaal naartoe ging. Nate rolde zijn tong dan over de eenzame gele speervormige tand in de hoek van zijn mond en zei dan: “Da’ komt nog, ma’ eerst dit.”

In de daaropvolgende twee jaar bezocht ik de Shaws twee keer. Iedere keer ontmoette ik weer andere leden van de familie die, ook al waren ze soms huiverig over mijn bedoelingen, net zo gastvrij waren. Vooral met Vernon Shaw, de een na oudste zoon van Nate, ontstond een vriendschap. Vernon is de laatste van negen broers en zussen die nog boer is. Hij bezit ongeveer vijftientig hectare grond waarop hij vleeskoeien fokt en mais teelt om zijn varkens te voeren. Daarnaast pacht hij grond voor een grote katoenstapel. Hij is het die in de voetsporen van zijn vader stapte toen Nate gevangen werd gezet en bij zijn moeder en de jongere kinderen bleef tot Nate terugkeerde. Zijn broers en zussen beschouwen hem als de directe link met de oude familie en de grond.

Vier van Nate’s kinderen wonen in Alabama, drie binnen schootsafstand – Rachel, zijn tweede kind en oudste dochter, genaamd Sister; Garvan, het achtste kind en jongste zoon; en Vernon. Calvin Thomas, zijn eerste kind

en oudste zoon, woont op ongeveer dertig kilometer afstand. Vijf kinderen wonen buiten de staat – Francis, de derde zoon, in Philadelphia; Mattie Jane, de tweede dochter, in Brooklyn; Eugene, de vierde zoon, in Middletown, Ohio; Leah Ann, de derde dochter, en Rosa Louise, de vierde dochter en jongste kind, beiden in Chattanooga, Tennessee.

Iedere keer dat ik Nate Shaw bezocht vertelde hij iets meer over hen: hoe ze zichzelf onderhouden, hoe ze zich staande houden in de wereld. Shaw is trots op de maatschappelijke status van zijn kinderen. Ze zijn eerlijk en werken hard, conform de opvoeding die ze thuis meekregen. Maar zijn primaire belangstelling gaat uit naar hun diepere “aard”, waarvoor hij zichzelf niet verantwoordelijk voelt. “Dat is m’n Vernon”, zei hij dan, of “Dat is m’n Francis”, om dan direct een of ander voorval uit hun kindertijd te vertellen dat van hun aard getuigde en hen onderscheidde van hun broers en zussen.

Shaw liet minder los over zijn eerste vrouw, Hannah. Hij prees haar om haar kracht en verdiensten en gaf toe dat hij haar niet genoeg waardering had gegeven toen ze nog leefde. Zijn opmerkingen waren kort en ik zag geen reden om daarover bij hem aan te dringen. Later begreep ik van hem en zijn kinderen wat een warme vrouw zij was.

Niets maakte zoveel los bij Shaw als zijn herinneringen aan zijn vader. Shaw worstelt nog altijd met deze man die nog een jongen was tijdens het presidentschap van Abraham Lincoln. Hoewel het niet ongebruikelijk is dat een kind tegenstrijdige gevoelens heeft over een ouder, is het ontroerend om een worsteling te zien die zo open en eerlijk is. Shaw laat zien dat iemand alles is wat hij altijd was, op ieder moment; zijn huidige rol kan zijn verleden verhullen maar nooit ontkennen. Shaw blijft het kind van zijn vader, hoewel hij al in de tachtig is en zijn vader al meer dan veertig jaar dood.

In maart '71 ging ik terug naar Alabama met een voorstel om Shaws leven vast te leggen. Hij beaamde dat deze ervaring voor ons allebei goed zou zijn en dat het resultaat relevant kon zijn voor mensen die belangstelling hebben voor de geschiedenis van zijn streek, sociale klasse en ras. Om zijn aandeel in die geschiedenis te begrijpen is het nuttig om iets van de omstandigheden te kennen waaronder die zich afspeelt.

Ten oosten van de Black Belt en ten zuiden van de Appalachen daalt het platteland van Alabama geleidelijk af naar een vlakte. Weiland en boerderijen liggen verspreid tussen jonge dennenbossen. Aan beide kanten van de weg staan de ruïnes van schoorstenen, als wachttorens naast de verlaten hutten van pachtboeren. Het zijn de tastbare tekens van de instorting van het pachtstelsel.

De hoger gelegen gebieden wordt voornamelijk bevolkt door arme witte mensen. Vooral houtzagerijen en textielmolens bieden een vast inkomen in

de regio. Enkele kleine boeren produceren katoen voor de spinnerijen, naast fruit – vooral perziken – voor kramen langs de weg en markten buiten de staat. Maar de grond is niet bijzonder geschikt voor katoen en het fruit is kwetsbaar vanwege de zware regens en late vorst die de landbouw in de heuvels kunnen teisteren.

De bewoners van het laagland verbouwen nog altijd katoen en verder mais, suikerriet, pinda's, watermeloenen en andere groente- en fruitsoorten. Het land is vlak en geschikt voor grootschalige landbouw. Dit was het land van de plantages, en de bevolking is nog altijd vooral Afro-Amerikaans. Na de Amerikaanse Burgeroorlog verdeelden plantage-eigenaren hun grond in percelen die verpacht werden. Maar tegen de verwachting in trokken arme blanken vanuit de heuvels naar het gebied om met de bevrijde slaven te wedijveren om de grond. Zo'n vijftig jaar lang, tot rond 1900, werkten blank en zwart op aangrenzende percelen als pachtboeren. Daarna, in een poging de dalende katoenprijs tegen te gaan door het uitbuiten van een meer onderdanige bevolkingsgroep, dwongen de grondeigenaren de arme blanken terug naar de heuvels en vervingen die door zwarten.

De katoenprijs bereikte nieuwe hoogten tijdens de Eerste Wereldoorlog, maar boeren aan de onderkant van het pachtstelsel profiteerden daar nauwelijks van, want het stelsel dat hen bezwaarde met schuldverplichtingen ontnam hen ook de kans om hun oogsten te verkopen. Arme zwarte boeren leefden dus onder het dubbele juk van raciale onderdrukking en economische afhankelijkheid. Velen namen hun toevlucht tot de steden waar de oorlogsindustrie voor werk zorgde. Deze grote verhuizing naar het noorden nam toe tijdens de beginjaren van de agrarische crisis vanwege de katoensnuitkever, tot rond 1920, en daarna weer tijdens de Grote Depressie en de Tweede Wereldoorlog. Deze migratie gaat nog altijd door.

Nate Shaw bleef in Alabama omdat hij meende dat zijn arbeid hem een recht gaf op het land. Hij zag zijn burens hun spullen pakken en vertrekken, maar "dát kwam nooit bij me op". Hoewel hij zijn omstandigheden verachtte, dacht hij: "Op een of andere manier zou ik 't redden... Ik was vastbesloten het te proberen."

Ik hoopte dat Shaws levensverhaal een eerste aflevering zou zijn van een intensieve studie van de familie. Ik had geen idee welke vorm dit zou aannemen, of ik de middelen zou hebben om het uit te voeren, of de kinderen zouden meewerken. Ik wist wel dat de ervaringen van de Shaws typerend zijn voor veel zwarte gezinnen in het Diepe Zuiden: het vertrek van boerderij naar fabriek, van het platteland naar de stad, van het zuiden naar het noorden. Die verplaatsingen hadden grote gevolgen voor het gezinsleven, de maatschappelijke situatie en het persoonlijke bewustzijn. Hier lag een goudmijn voor de historicus.

De kleur van katoen is het levensverhaal van Nate Shaw, een zwarte pachtboer uit het Diepe Zuiden van de Verenigde Staten. Het werd in 1974 gepubliceerd en won meteen een prestigieuze National Book Award. Historicus Theodore Rosengarten had Shaws meeslepende verhalen precies zo opgetekend als hij Shaw, een geboren verteller, had horen spreken.

Vijftig jaar later blijft Shaws geschiedenis boeien. De burgerrechtenbeweging heeft in de VS veel ten goede veranderd voor de zwarte bevolking, maar het racisme en de maatschappelijke achterstelling zijn grotendeels gebleven. *De kleur van katoen* laat de harde realiteit van het leven in het Diepe Zuiden zien, en de veerkracht die nodig is om door te vechten.

De kleur van katoen is de eerste Nederlandse vertaling van dit belangrijke boek.

